

Passchendaele Suite 02 - Programmabrochure

Kleinkinderen van de Grote Oorlog

Zaterdag 24 augustus 2002

June Tabor (GB)
Coope Boyes & Simpson (GB)
Thomas Friz (D)
Bram Vermeulen (NL)
Willem Vermandere (B)
Patrick Riguelle (B)
Koen De Cauter (B)

Une Anche Passe (Fr)
Laurent Audemard, chant, clarinette, hautbois languedocien
Alain Charrié, hautbois languedocien, piccolo, cabrette
Henry Donnadiou, soxophone ténor
François Fava, saxophone soprano et alto
Denis Fournier, batterie, percussions
Brigitte Mouchel, tuba
Katou Philibert, saxhorn ténor

Vredesconcerten Strijkkwartet (B)
Sergio Rogier, viool
Stefaan Smagghe, viool
Caroline Steen, cello
Arne Van Dongen, contrabas

Erik Vaquer (FR) & Patrick Gyselinck(B), klank

I. Que Maudit soit la guerre

"Que maudit soit la guerre!" Vervloekt zij de oorlog. Ook al wordt het in het Frans gezongen, in Vlaanderen weten we al heel lang waar dit voor staat. Gedurende eeuwen zagen de bewoners van deze lage landen zorgvuldig opgebouwde welvaart vernietigd worden door oorlog en de daaropvolgende rampspoed. In de zestiende eeuw lagen bloei en ellende wellicht het dichtst bij elkaar. In de eerste helft van de eeuw behoorden de Nederlanden tot het rijk van Karel V, het machtigste ter wereld. Men zegde dat zelfs de zon er nooit onder ging. In Vlaanderen, het rijkste deel van zijn bezittingen in het Noorden, koos de keizer zijn eerste verblijfplaats. Maar nog tijdens Karels regering staken vervolgingen en oorlogen hun kop op, en in de daarop volgende decennia trokken golven van wreed geweld door het land. Gedurende anderhalve eeuw waren deze gewesten af en aan inzet en strijdperk van Europa. Uiteindelijk werden de Nederlanden voorgoed in drie stukken gebroken: het Zuidelijke deel werd ingelijfd bij Frankrijk, het Noordelijke scheurde zich af in een calvinistische staat, het midden, Vlaanderen, was een slagveld waaruit al wie progressief was of hoop op beter zag wegvluchtte. De Westhoek, toen Westkwartier genoemd, het stukje Vlaanderen aan beide zijden van de huidige Frans/Belgische grens, verhuisde enkele keren van kamp, tot er in de 18de eeuw eindelijk relatieve vrede kwam. Maar de weg leek voorgoed uitgetekend voor de Europese legers. Telkens om Europese suprematie werd gevochten, trok de oorlog door ons land: Waterloo 1815, de Westhoek 1914-1918, de Tweede Wereldoorlog. En elke oorlog trok diepe sporen.

Le Prince d'Orange - trad. 16^e

René van Nassau werd geboren in 1518 in Breda. In 1530 erfde hij het prinsdom Orange. Toen in 1542 François I van Frankrijk Karel V de oorlog verklaarde, was de Bredase Prins van Oranje een bevelhebber in Karels leger. Hij bezweek onder Franse kogels tijdens het beleg van Saint-Dizier (Champagne) op 15 juli 1544. Vermits hij kinderloos was gingen zijn titels en bezittingen over op zijn neef, Willem, die later de Zwijger zou worden genoemd. Van het lied bestaan verschillende versies, nu eens daalt de Prins af naar Frankrijk, waar de koning hem nodig heeft, dan weer reist hij voor hetzelfde doel naar het Noorden, naar Vlaanderen. Hoewel de historische Prince een tegenstander van Frankrijk was, stierf hij in de overlevering van het lied door kogels van een Engelsman, de Franse ervvijand.

Malbrouck (s'en va-t-en guerre) - trad. 17^e

Le prisonnier de Hollande (Après de ma blonde) - trad. 18e, 1712

Malbroek - trad. 18^e

Tijdens de Spaanse Successieoorlog (1710-1713) stonden Frankrijk en Beieren tegenover Engeland, Habsburg (Oostenrijk, Het Heilig Roomse Rijk, Spanje) en de Verenigde Provinciën. De Britse bevelhebber John Churchill, eerste hertog van Marlborough, was de meest succesvolle aanvoerder van de geallieerde legers. Hij won samen met Prince Eugène de Savoye, een Franse edelman in dienst van de Habsburgers, veldslagen en belegeringen bij Luik (1702), Tongeren (1703), Blenheim (Blindheim-Höchstadt in Beieren, 1704), Ramillies (aan de Gete in Waals-Brabant, 1706), Oostende en Menen (1706), Oudenaarde, Lille en Wijnendale (1708), Malplaquet (vlak over de grens bij Mons, 1709), Doornik, Mons (1709) en Douai (1710) tot hij in eigen land in ongenade viel. De Fransen onder leiding van de hertog van Villars brachten Marlborough en Prince Eugène zware verliezen toe bij Malplaquet, en wonnen onverwacht de slag bij Denain (Nord) op 24 juli 1712, wat uiteindelijk de weg opende voor het Vredesverdrag van Utrecht (1713).

Bij Denain zouden de Fransen gemarcheerd hebben op het liedje "Après de ma blonde", dat later te horen was tijdens elke mars van het leger van Napoleon en nog tot in de Eerste

Wereldoorlog. De oorspronkelijke titel was "Le prisonnier de Hollande" en vertelt over de vrouw van een Franse soldaat die gevangen is door Hollandse troepen. In de vroegste versie van het lied heeft de vrouw niet, zoals we het nu kennen, Versailles, Paris en Saint-Denis-veil voor de vrijheid van haar man, maar wel Boulogne, Brugge, Gent en Parijs, wat verwijst naar gebeurtenissen ten tijde van Louis XIV. Met zijn palmares was Marlborough, Malbrouck, een naam die de Franse soldaten vele jaren schrik inboezemde. Tijdens de slag bij Malpaquet, toen de verliezen aan Britse/Habsburgse zijde voor het eerst minstens even groot waren als aan Franse zijde, ontstond op het slagveld het gerucht dat Marlborough gesneuveld was. Daaruit kwam het spotliedje "Malbrouck s'en va-t-en-en guerre" voort, waarin zijn dood bezongen wordt. De melodie (gebaseerd op "Le Prince d'Orange"), raakte ruim verspreid. In Noord-Brabant was een gelijknamig spotlied bekend, en in Maaseik en andere Limburgse dorpen bestaat nog altijd een volksgebruik waarin de pop Malbroek verbrand wordt, als bittere nagedachtenis aan de plunderende troepen van Marlborough. Het orkest citeert naast "Malbrouck s'en va-t-en guerre" een Deens/Kempische variant van de dansmelodie "Malbroek".

Het vertrek der Fransen uit Ieper - trad. 1713

Een ander citaat is de melodie van "Het vertrek der Fransen uit Ieper". Ieper werd in 1658 en in 1678 belegerd door Franse troepen. Op 25 maart 1678 werd de stad ingenomen. Vauban, de militaire architect van Louis XIV, bouwde de stad om tot een vesting in de gordel van barrièresteden aan de Noordgrens van Frankrijk. Zelfs de succesvolle Marlborough trok er lang in een boogje omheen. Het lied vertelt hoe de Franse soldaten eindelijk de stad verlieten, na de Vrede van Utrecht in 1713.

The Lowlands of Holland - trad. 17e en Shule Agra - trad. 17e

The Lowlands of Holland en Shule Agra zijn twee liederen die de Britse campagnes in de Nederlanden bekijken vanuit het standpunt van een vrouw. In de Britse eilanden en vooral in de 18de eeuw werden jonge mannen hardhandig gedwongen om dienst te nemen in het leger. Naast de angst voor de veiligheid van haar man is de vrouw in "The Lowlands of Holland" ook bevreesd dat haar man misschien wel niet meer zal willen terugkeren van zijn reis naar de tot mythische proporties opgeblazen lage landen ("thee groeit er aan elke boom"?). Coope, Boyes & Simpson zongen "Shule Agra" in 1996 tijdens het 5^e Vredesconcert, "Passchendaele Terminus".

Flanders - J. Boyes

Geschreven voor het 3de Vredesconcert in 1994. Jim Boyes vertolkt de gevoelens van de plaatselijke burgerbevolking: de laatsen die mochten weten dat er oorlog kwam, maar de eersten die er het slachtoffer van werden.

De Flamingant ne me traitez - B/ Van Lent / W. Van de Velde

Met Michel de Ghelderode, Louis Paul Boon en anderen verklaart Wannes Van de Velde veel van de Vlaamse "volksaard" en haar aberraties vanuit het met talrijke oorlogen bezwaarde verleden. Het statement wordt dubbel zo sterk door het in het zo "gehate" Frans te zingen. Koen De Cauter zong her eerder al in "Tegenstroom" het 11^e Vredesconcert 2001.

II. Ik was erbij

In het tweede deel ontmoeten we een aantal personages uit het oorlogsbedrijf, de militairen uiteraard, zowel de officier (vaak gehaat) als de gewone soldaat (vaak veracht), maar ook de burgers: het liefje dat achterblijft, de vluchteling, en de boer die de gevolgen van de oorlog op zijn akkers vindt. Twee van de zeven liederen ontstonden tijdens een oorlog, twee andere werden geschreven in functie van een van de Vredesconcerten. Alle zeven tonen een even diepe betrokkenheid bij de slachtoffers van de oorlog. De liederen staan dan ook allemaal in de eerste persoon.

Ik was erbij - Bram Vermeulen

Voor Bram Vermeulen is de identificatie met de gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog compleet. Zoals blijkt uit "Ik was erbij", voor het eerst gezongen in Ieper in 1999 en opener van "Oorlog aan den oorlog" (8ste Vredesconcerten CD, uitgegeven door Virgin). De jarenlange fascinatie voor de Eerste Wereldoorlog en verschillende gebeurtenissen in de Westhoek en in Frankrijk, hebben Bram laten besluiten dat hij er in een vorig leven écht zelf bij geweest moet zijn.

The rhyme of No Man's Land - L. Simpson

Soldaten die niet vechten maar verbroederen overtreden de spelregels van de oorlog. Het gebeurde in de Westhoek op vele plaatsen tussen Duitsers en Belgen, Duitsers en Fransen en Duitsers en Britten. Eén keer, in de kerst- en nieuwjaarsdagen van 1914. Op alle volgende kerstdagen van de oorlog werd een nieuwe verbroedering van alle zijden bot verboden en bijna altijd ook voorkomen. Lester Simpson verwoordt hoe de soldaten van het kerstbestand zich zouden hebben kunnen gevoeld. Het lied werd geschreven voor "Kerstbestand/Christmas Truce" gecreëerd in december 1998 in de Sint-Maartenskerk van Ieper met Coopes Boyes & Simpson en het strijkkor Wak maar Proper. Deze productie werd in verschillende bezettingen achteraf nog verschillende keren hernomen in Vlaanderen en Engeland.

Brief an einen Soldaten - T. Friz / T. Kramer, 1943

Ook voor Thomas Friz is de identificatie groot. Hij is de eerste Duitse muzikant die aan een van de Vredesconcerten meewerkt. Na tien jaar was dat meer dan tijd. Bij onze eerste contacten zei Thomas dat hij meest moest doen, om zo "sorry" te kunnen zeggen voor zijn opa die in 1914 en 1915 bij Ieper vocht en er gewond raakte, maar dat volgens Thomas wat al te enthousiast en met teveel haat tegen zijn tegenstrevers deed. Wij nodigden Thomas uit voor zijn prachtige liederen, ondermeer de talrijke liederen op tekst van de Oostenrijkse dichter Theodor Kramer. Als Jood en kritische literator diende Kramer in 1938 na de "Anschluss" te vluchten. In ballingschap in Engeland, een tijdlang ook opgesloten als burger van een staat waarmee Groot-Brittannië in oorlog was, schreef Kramer heel persoonlijke gedichten over zijn ballingschap en over de oorlog. In "Brief an einen Soldaten" identificeert hij zichzelf met het liefje van een sergeant in de oorlog. Ze schrijft dat zij zich niet wil binen aan een ooit gegeven woord. Maar niet de soldaat of zij zijn trouweloos, wel de oorlog die maakt dat haar lief niet bij haar kan zijn. June Tabor geeft samen met Thomas stem aan de jonge vrouw.

De vluchteling - W. Vermandere

Laurent vatte meteen grote liefde op voor deze mooie melodie van Willem, die hij leerde kennen op "We're here, because we're here" (2^e Vredesconcerten-CD, 1995). Geschreven in de jaren '80 heeft deze persoonlijke identificatie met vluchtelingen van waar ook ter wereld, helaas alleen maar aan actualiteit gewonnen. Als we allemaal kleinkinderen zijn van oorlog, dan, uiteraard, ook van vluchtelingen.

La Chanson de Craonne - A. Sablon/anon., 1917

Het desastreuze offensief van generaal Nivelle op de Chemin des Dames van april 1917, maakte dat een deel van het Franse leger zich in mei openlijk verzette tegen verdere nutteloze aanvallen. De muiterij werd aanvankelijk bestreden met een aantal processen tegen de "agitatoren". Enkele honderden doodstraffen werden uitgesproken, een vijftigtal executies ook uitgevoerd "pour l'exemple". De muiterijen namen pas een einde na het ontslaan van Nivelle als bevelhebber, het afblazen van het offensief en de belofte van een betere verlofregeling voor de soldaten. De verliezen waren het ergst geweest op het plateau van Craonne waar dit lied ontstond. De woorden zouden collectief bedacht zijn op een melodie uit het café-concert "Bonsoir m'amour" van Adelmars Sablon (1911). Patrick, Une Anche Passe en het strijkkwartet hernemen dit uittreksel uit "Le Grand Troupeau", het 9e Vredesconcert (1999).

Happed in Mist - M. Mara

Ook in het Britse leger bestond de doodstraf voor muiterij, desertie of lafheid in het aanschijn van de vijand. In tegenstelling tot in de andere legers van de Eerste Wereldoorlog, waar de doodstraf in steeds minder gevallen werd uitgesproken en uitgevoerd, bleef de Britse legerleiding vasthouden aan de doodstraf als ultieme maatregel. In 1917, het jaar van Passendale, werden 928 doodstraffen uitgesproken waarvan 111 ook werden uitgevoerd, of bijna 1 op 8. In de vroege jaren '80 schreef Michael Marra de gedachten op van een Schotse landarbeider die vrijwillig naar de wereldoorlog in Vlaanderen trok en er na verloop van tijd weer weg wilde, en bijgevolg eindigde voor het vuurpeloton. June zong het tijdens het eerste Vredesconcert in 1992. Het lied eindigt met een citaat van het Schotse lied "The Flowers o' the Forest" waarvan bij herdenkingen de melodie meestal op Schotse doedelzak wordt gespeeld.

Le ramasseur de morts - Gaston Couté, 1911

Gaston Couté (1880-1911) was een dichter en liedjesschrijver uit de Beauce die vanaf 1898 werkte in het circuit van de Parijse cabarets en er succes had met talrijke liedjes geschreven in zijn typische dialect. In "Le Ramasseur de morts" beschrijft hij de gedachten van een boer die werd opgedragen om de doden te gaan zoeken op het slagveld, met name zijn eigen akkers en wijngaarden. Het lied gaat over de oorlog van 1870, maar Laurent werd zo getroffen door de gelijkenissen met '14-'18 dat hij besloot het dialect om te zetten in verstaanbaar Frans en het zelf te zingen.

III. Klagelied des schottischen Schäfer

Toen Lester Simpson in februari 1994 voor het eerst naar Vlaanderen kwam en er als eerste lid van zijn familie het graf van zijn oom Albert Scrimshaw bezocht, nam hij, aangekomen bij de begraafplaats Mendinghem in Proven, zijn doedelzak uit de koffer van zijn wagen en speelde gedurende twintig minuten "laments" en "retreat marches" uit het Schotse doedelzakrepertoire. "Dat is waar die dingen voor bedoeld zijn" zie hij achteraf; om te herdenken, in openlucht. Op Tyne Cot herdenken we in openlucht, luid en schrijnend, naast melancholisch en bedachtzaam, de doden van alle oorlogen.

The bloody fields of Flanders - trad. Pipe-major John McLellan, 1917

John McLellan was pipe-major van het 8ste bataljon Argyll & Sutherland Highlanders, een van de regimenten uit de Schotse Hooglanden die met de 51ste Divisie deelnamen aan de "big push", de grote aanvallen eind juli en augustus 1917, op weg naar Passendale. Naar aloude traditie componeerde McLellan een "retreat march" ter nagedachtenis van de gebeurtenissen. De melodie is in Schotland vooral bekend gebleven omdat de Schotse dichter Hamish Henderson haar gebruikte voor "Freedom come all ye", een pamflet van internationalisme, vrede en vrijheid dat volgens sommigen de ideale Schotse nationale hymne zou kunnen zijn. Saxofonist Henry Donnadieu werd vooral getroffen door de positieve kracht van de melodie, en schreef er een modern funky gospelarrangement voor.

Mendinghem - L. Simpson

In Memoriam Albert William Scrimshaw, Lance Corporal 267596, 1st/1st Bucks bataljon, Oxford. and Bucks. Light Infantry, die stierf op maandag 1 oktober 1917, 32 jaar oud, zoon van J.T. Scrimshaw, uit Eastwell, Melton, Mowbray; echtgenoot van Annie E. Scrimshaw, uit Windley, Derby. Mendinghem Military Cemetery, Proven, West-Vlaanderen, België, Vak VI, Rij C, Graf 9.

Duits Kerkhof - W. Vermandere Klagelied des schottischen Schäfer - anon. 1917

Een Duitse soldaat hoorde in de zomer van 1917 over het niemandsland van het front bij leper een Schotse doedelzak spelen. De melancholische muziek wekte gevoelens van "vroeger" en heimwee op. In het kleine gedichtje "Klaaglied van de Schotse herder", legde hij die heimwee weer in het hart van de doedelzakspeler. Of de helaas anoniem gebleven dichter de gevechten van 1917 overleefde weten we niet. Misschien vond hij korte tijd later wel de dood en zo stille rust op het Duitse kerkhof van Lauwe, waar de melancholische klarinet van Willem hem veerig jaar later weer kan hebben gewekt.

Cimetière allemand - W. Vermandere

Aan het begin van de jaren 50 moesten de ruim 130 Duitse begraafplaatsen van West-Vlaanderen verdwijnen, de erfpacht was afgelopen. Alle lichamen werden ontgraven en overgebracht naar vier begraafplaatsen die eeuwig zouden kunnen blijven bestaan: Menen, Langemark, Hooglede en Vladslo. De vrijgekomen terreinen werden vaak verkaveld, zoals in Lauwe, Willems geboortedorp .. "Z'ên 't kerkhof verkaveld, en villa's gebouwd. D'er is lange genoeg om dien oorlog gerouwd." Ter ere van zijn Franse begeleiders zingt Willem de Franse versie van het lied. De vertaling maakte hij voor zijn vrienden uit Chaumont-le-Bois (Boulogne), familie van Godelieve Roselle ("La Belle Roselle"), die er vanuit leper tijdens de Eerste Wereldoorlog naartoe was gevlucht.

Down upon the dugout floor

Het eerste lied dat Jim schreef over de oorlog in Vlaanderen. Er volgden vijf vredesconcerten op en ontelbare bezoeken aan de Westhoek. Maar de dwingende vraag van de ronddwalende geesten die Jim hier ooit op de flanken van de Kemmelberg meende te ontwaren, blijft: "werd die vrijheid waarvoor wij stierven, ooit bereikt?".

Dozinghem - L. Simpson

Bij de voorbereiding van de Derde Slag bij Ieper (Passendale) werden in juli-augustus 1917 door het Britse Vijfde Leger grote veldhospitalen ingericht. In totaal vijftien Casualty Clearing Stations probeerden er de grote aantallen gewonden op te vangen. Vijf grote begraafplaatsen herinneren er vandaag nog aan hoe ongelijk de strijd van het medische personeel vaak was: Brandhoek, Lijssenthoek, Bandaghem, Mendinghem en Dozinghem.

IV. Not fallen, but pushed

Een reeks liederen met als instrumentale leidmotief het "Chant des Partisans", hyme van het Franse verzet in de Tweede Wereldoorlog. "Je kan geen oorlog winnen zonder lied", had de Franse verzetsleider Emmanuel d'Astier de la Vigerie in Londen gezegd. De Slavisch-Franse zangeres Anna Marly zong in de petit Club français in Londen liedjes, ondermeer een Russische melodie over een raad. De schrijvers Joseph Kessel en diens neef Maurice Druon, beiden actieve verzetsleden, bedachten er in mei 1943 een nieuwe tekst voor. De melodie werd het indicatief van "Honneur et Patrie", de uitzending voor het Franse verzet op de BBC. De tekst werd als pamflet in tienduizenden exemplaren door de Britse luchtmacht gedropt in bezet Frankrijk, en raakte zo bekend bij velen.

"Je kan geen oorlog verwerken zonder lied", is een minstens evenwaardige vaststelling.

Jaurès - J. Brel

Mai 1914 - J. Brel - B. Coope / J. Boyes

Jaurès en Mai 40/May 1940 zijn liederen die Jacques Brel schreef voor zijn laatste LP ("Les Marquises"). "Jaurès" is een hommage aan Jean Jaurès, de laatste grote politieke leider in Europa die de Eerste Wereldoorlog probeerde tegen te houden, en er op 31 juli 1914 om vermoord werd. "Mai 40" beschrijft de gevoelens van de elfjarige Brel bij de nieuwe Duitse inval in België. Het lied werd door Brel niet goed genoeg bevonden om opgenomen te worden. Jim Boyes en Barry Coope maakten voor "The Belgian Girl", het Vredesconcert van 2000, daarom een geheel eigen versie: "May 1940". Het lied werd gecreëerd bij de Duitse commandobunker in Zandvoorde, waar Brel bij zijn opa in vakantie kwam.

Johnnie - B. Vermeulen

Kindsoldaten komen in elke oorlog voor. Zeker ook in de Eerste Wereldoorlog. Bram bedacht een fictief verhaal, dat via de naam van de soldaat echter lijkt te verwijzen naar de Ier John Condon, die net geen 14 jaar zou zijn geweest zijn toen hij op 24 mei 1915 bij Ieper sneuvelde.

Standing in line - L. Simpson

Opnieuw voor Uncle Albert in Mendinghem. Lester schreef het lied denkend aan zijn Aunt Annie die na de dood van haar man nooit opnieuw huwde, en nog een halve eeuw lang een geamputeerd, "half" leven leidde, met een half leeg bed, half gedekte tafel, en halflege waslijn. June vervoegt Coope Boyes & Simpson, die het lied creëerden in 1994 voor "We're here because we're here".

Mein Michel - E. Schmeckenbecher - T/ Friz / trad. 1920

Meteen na de Eerste Wereldoorlog ontstond in Duitsland protest tegen de voorbije oorlog die alleen maar de ellende van de lagere klassen en de dominantie van kerk en adel had versterkt. In de jaren '70 werd de bittere aanklacht herontdekt door Thomas Friz en Erich Schmeckenbecher, die er muziek op zetten.

Vladslo - W. Vermandere

Uit haar dagboeken blijkt dat Käthe Kollwitz het verlies van haar zoon Peter ook nooit meer kon invullen. Maar uiteindelijk was de kunstenaar Kollwitz sterker dan de moeder, en in staat om universeel uitdrukking te geven aan het verdriet van ouders bij het verlies van hun kind in de oorlog. De Duitse begraafplaats in het Praetbos te Vladslo is daarom een van de meest ontroerende herdenkingsplaatsen van de Eerste Wereldoorlog. Willem schreef "Vladslo", van de ene beeldhouwer aan de andere, eveneens voor het 3de Vredesconcert in 1994.

V. Oorlog aan den oorlog

In 1922 vroeg King George V zich na een bezoek aan Tyne Cot en andere begraafplaatsen van Vlaanderen en Noord-Frankrijk af, of er "ooit krachtiger pleitbezorgers van vrede op aarde zouden bestaan, dan deze massale veelheid aan stille getuigen van de troosteloosheid van de oorlog". Vijfentachtig jaar na de Slag bij Passendale lijkt het pleidooi van de advocaten (de graven, de monumenten, het herdenken) bijzonder steriel. We lijken maar niet te willen leren van de geschiedenis.

Eigen God eerst - W. Vermandere

Geschreven kort na de gebeurtenissen van 11 september 2001, en voor het eerst publiek gelezen tijdens een oecumenische en humanistische dienst voor vrede en verdraagzaamheid, op de militaire begraafplaats Bedford House in Ieper, waar naast christen ook joodse, islamitische, orthodoxe, agnostische, sikh- en hindi-soldaten begraven zijn.

(No man's land) The green fields of France - E. Bogle

Vijftig jaar na King George maakte de Schots-Australische liedjesschrijver Eric Bogle zijn eigen pelgrimstocht langs de graven van het Westelijke Front en Gallipoli. Het was de inspiratie voor een hele reeks indrukwekkende anti-oorlogsliederen, waarvan "The Green Fields of France", het bekendste werd. June zong het tijdens de twee eerste vredesconcerten.

Mourir pour des idées - G. Brassens

Op luchtige, virtuoze manier hekelt Georges Brassens alle fundamentalistische denkers en predikers die vaak oorzaak zijn van oorlog en geweld: als sterven voor je idee het hoogste goed is, wel dan, denkers, ga voor ons, wij komen - ooit wel eens, maar liefst heel langzaam - achter. Brassens noteert ook nog fijntjes hoe in alle culturen en religies het meestal ouwe mannetjes zijn die dit fanatisme preken. Koen De Cauter en zijn familie besloten met dit lied uit 1972 "tegenstroom", het Vredesconcert van 2001.

Der Graben - H. Eissler / K. Tucholsky, 1928-1959

Kurt Tucholsky was soldaat aan het Oostelijke Front van de Eerste Wereldoorlog. "Soldaten zijn moordenaars" zou hij later schrijven en : "het moderne slagveld is geen veld van eer, noch een veld van oneer. Het is het vilbeluik van handelslieden". Na de oorlog zou hij als journalist, liedjesschrijver en dichter snel in openlijk conflict komen met het opkomende nationaal-socialisme. In 1929 emigreerde hij naar Zweden. Ziek en wanhopig over de toekomst van Duitsland pleegde hij er in 1935 zelfmoord. "Der Graben" publiceerde hij in 1928. Het is een bitter lied over hoe alle menselijke inspanningen en vreugde verloren gaan in de oorlog, en tegelijk een oproep aan soldaten om uit de loopgraven te klimmen en vrede te sluiten. Zijn gedicht werd in 1959 op muziek gezet door Hanns Eisler.

Das Dornenwald vor Olyka - T. Friz / T. Kramer, 1931

De Oostenrijkse schrijver Theodor Kramer was in de Eerste Wereldoorlog ook soldaat aan het Oostfront. Bij Olyka in Wolhynië (West-Ukraïne) raakte hij in 1917 zwaargewond. In 1931 publiceerde hij er de dichtbundel "Wir lagen in Wolhynien im Morast" over. Daaruit koos

Thomas het gedicht "Der Dornenwald vor Olyka" waar de oorlog nog schuilgaat onder de braamstruiken, en de beenderen van gesneuvelden in het moeras verzonken zijn.

Tyne Cot at night / I want to go home - J. Boyes / trad. 1914-1918

Na de première van het 3de Vredesconcert, 27 augustus 1994, keerden we 's nachts terug van Passendale. Bij vergissing reden we langs Tyne Cot. Tijdens de repetitieweek was er geen tijd geweest om er met Jim, Barry en Lester langs te gaan, dan moest dat nu maar. De begraafplaats baadde in een vreemde zilverwitte gloed van de maan. Bijna een uur stonden we met z'n allen zwijgend in de nacht. De rest staat in Jims lied. Coope Boyes & Simpson zongen het voor het eerst tijdens Passchendaele Suite (01) op Open Monumentendag een jaar later. In 1996 kwamen we met Vredesconcerten terug naar Tyne Cot tijdens de eerste bustour. In de rechter abscis van de Muur van Vermisten - waar ook de namen van de vermisten van de Sherwood Foresters staan, het thuisregiment van Barry en Lester - werd het anonieme soldatenliedje "I want to go home" toegevoegd.

De helden - B. Vermeulen

Toen Bram Vermeulen in 1999 zijn liedjesprogramma over Ieper en de Eerste Wereldoorlog schreef, besloot hij het geheel "Oorlog aan den oorlog" te noemen, naar de Nederlandse titel van Ernst Friedrichs anti-oorlogsdagboek "Krieg dem Kriege" uit 1924. Daarin veroordeelde Friedrich de Eerste Wereldoorlog op nog altijd indrukwekkende wijze aan de hand van gruwelijke foto's, scherpe contraststellingen en sarcastische onderschriften. Een jaar later opende Friedrich het Anti-Kriegsmuseum in Berlijn. In 1930 werd hij een jaar opgesloten wegens pacifistische agitatie. In 1933 werd zijn museum vernield door de SA, die er weldra een eigen clublokaal van maakten. Het SA-huis werd in de daaropvolgende jaren een van de verschrikkelijkste folterplaatsen van Berlijn. Friedrich kon naar België vluchten waar hij een reizende tentoonstelling maakte met wat hij had kunnen redden van zijn collectie, en die hij tot in 1940 kon tonen in Brussel, Gent en andere Vlaamse steden.

De titel "Oorlog aan den oorlog" was geen vondst van Friedrich. In 1919 schreef Kurt Tucholsky het gedicht "Krieg dem Kriege", waarin hij voorspelde dat alle imperialisten en nationalistten het voor het zeggen zouden krijgen en er twintig jaar later een nieuwe oorlog zou komen.